

9(207-925) ար

347-142

ԵՐԾՈՒՒ ՎԱՍՊՊՈՒՐԱԿԱՆ

ԹՈՒՅԵԱԼ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐ ԹԵՒՕՔ
ՅԱՐԾՐՈՒՆԻ ՔԱՀԷՆ Ի ՎԱՆՏՈՍՊ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԱԼ

?

(ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՄԲ) ՄԿՐՏԻՉ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

ԽՐԸՄԵԱՆ ՎԱՆԵՑԻՈՅ

ՀԱՏՈՐ ԱՌԱՋԻՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԵՐԻՅ ԵՂԲԱՐՅ ԱՐԱՊԵԱՆ

1855 = ՌՅԴ

ՅԵՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Երփան եւ վայելուչ է զանուն դարուս այսմիկ՝ լուսանորոգ անուամբ պատուել եւ պսակել գովութեամբ . յորում ըղձալի լոյսն ուսումնասիրութեան ցոլանայ յամենայն ուրեք եւ տակաւ տակաւ ծաւալի ընդ բոլոր տեղիս , գոգթէ արեւու նման զհամայն աշխարհաւ ակօւել ունի զիւր շառաւիղս . յորմէ խապառ 'ի բաց փարատելոց է խաւարապատ գիշեր պարսաւելի տգիտութեան :

Տեսանեմք աւասիկ , զի աչք ամենեցուն հայիլ սիրեն յիմաստութեան ճրագն եւ զճաճանջօք նորին թռչին մտօք եւ մերձենան . իբրու զթիթեռն այն կենդանին՝ յաւէտ իմն անձկանօք փափագին եւ խայտան առ նշուլիւք նորին :

Տեսանեմք , զի բազմաց բերանք սովորեցան զիմաստութենէ խօսիլ , ըզպիտանութիւն , շահ եւ զօգուտ նորին յամենայն ականջս հռչակել : Տեսանեմք մանաւանդ . զի յոլով մատունք եւ գրիչք վաստակին անձանձիք զփիւ եւ գիշեր , աշխատասէր միջնոյն նմանեալ՝ ժողովեն , համբարեն , պատրաստեն զհատիկս պատուական գրոց 'ի պէտս կարօտեալ մանկուոյն , որ բերանաբաց լեալ հաց գիտութեան խնդրեն : Թողում զմեծամեծ համբարս պէսպէս հարուստ մատենից , զորս հանճարեղ հեղինակք յօրինեալ են ցարդ եւ յօրինել ունին անխոնջ երկասիրութեամբ . ահա եւ շատք եւս բուռն հարեալ են զշաբաթական լրագրաց եւ զամսաթերթից հրատարակել՝ ազգասէր ոգւով ջանասիրեալ . որք յիրաւի յոլով շահս քաղաքական եւ ազգային կրթութեան ընծայեցին հայկասեռ ժողովրդոց . ոչ միայն զուսման փափագ եւ տենչ յաւելին 'ի սիրտս մանկուոյն . այլ եւ զհուր սիրոյ հայրենեաց եւ ազգին՝ բորբոքեալ արկին յոգիս ամենեցուն , որով աղաղակ բարձեալ գոչեմք հառաչանօք , Հայաստան՝ Հայաստան :

Եյս գովելի հրատարակիչք , որ հեռի կան 'ի բնիկ հայրենի ծոցոյն . այսպիսի եռանդուն սիրով վառեալք զՀայաստան աշխարհին մերոյ զվաղեմի փառաց եւ պարծանաց գրեն երգեն եւ հռչակ հարկանեն զնմանէ յամենայն ազգասէր ականջս : Իսկ ինձ , որ 'ի գիրկս հայրենի կամ (թէ եւ առայժմ՝ վասն նորին 'ի պանդխտութիւն ելեալ) , քանի՞ առաւել պարտ է եւ վայելուչ՝ գրել եւ խօսիլ զհայրենեացն , զնորին նախնի ճոխ բարգաւաճութեանցն , զվերջին դժբախտ վիճակացն , զհայրենաշէն քաջացն Հայոց , զառաքինի Հարցն հոգեւոր եւ որ ինչ առ հայրենիան վերաբերին : Շրջեալ յածեալ 'ի Հայաստանեսաց վայրս , ժողովել յօդել զճաղիկս պէսպէս եւ

բարձեալ 'ի վերայ նորաբոյս թեւոց Արծուիս Վասպուրականի՝ Թռուցա-
նել առ հայկասերունդ մանկտին . որոց սիրաբար նուիրեալ՝ հոտոտեսցին , առ-
ցեն զանուշակ զգացմունս հայրենաբոյս ծաղկանցս : Ի նիւթս դուզնաբեայ
թերթիս՝ ոչ համարձակիմք իբրեւ զբազմալէպ հանդիսանալ՝ գրելով 'ի վե-
րայ բազմատեսակ նիւթոց . այլ ըստ չափու կարեացս եւ ըստ նպատակի մե-
րում՝ միայն հայրենալէպ լինել կամիմ . եւ մանաւանդ գրել որ ինչ պիտա-
նի թուին 'ի բանասիրական , բարոյական եւ դատարարական թեան մասին :
Նա եւ սիրելի է ինձ , եւս առաւել սովորութեանս , յաւէտ անդրանիկ եւ նա-
խաբարբառ լեզուաւ գրել : Լւ այսու ըղձալի կամիմ առնել զայս նուէր՝
դպրոցական ուսումնատենչիկ պատանեկաց . որոց , գիտեմ , առաւել քաղցր է
համեղ ճաշակ հայրենի ճոխագոյն լեզուին . զոր 'ի ստանալ՝ վաստակասէր
ճգնութեամբ դեգերին հանապազ առ դրունս դպրոցաց : Սակայն ըստ պա-
հանջման նիւթոյն՝ բազում ուրեք եւ աշխարհիկ լեզուաւ գրել ոչ անդէպ
վարկանիմք : Իսկ որ իրաւացի պատճառ առ այս բերեն , իբր թէ այժմեան
ուսումնական վիճակ Հայոց դեռ տղայ է չկարէ ճաշակել զհաստատուն կե-
րակուր գրաբառ լեզուին մերում . ուստի բազումք անձաշակ մնացեալ
չօգտին եւ չշահին ինչ : Լւ այս ունիմք առանձին յօդուածով պատասխան
յառաջին թիւ թերթիս գրելով ըստ կարծեաց մերում 'ի վերայ գրաբառ
եւ աշխարհիկ լեզուին :

Ի նկալարուք ուրեմն , ով դուք համօրէն կաճառք հայրենասիրաց եւ
հանճարասէր մանկունք Հայոց զՀրաւիրակիս Արարատեան զերրակի նուէր
փոքրիկ թերթիս , զոր 'ի սիրաբոյս ծաղկոց է սրտիս քաղեալ , եւ կապեալ 'ի
փունջ յամենայն ամսոջ՝ ընծայեմ սիրողացդ բանի 'ի ձեռն նորաթեւիկ
Արծուիս :

ԵՐԾՈՒՒ

ՎԱՍՊՊՈՒՐԱԿԱՆ

ԹՈՒՅԵԱԼ ՀԱՅՐԵՆԱՍԵՐ ԹԵՒՕՔ
ՅԱՐԾՐՈՒՆԻ ԳԱՀԷՆ Ի ՎԱՆՏՈՍՊ

Ա. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 1

1855

ՅՈՒՆԻՍ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱԽԱՆՈՒԻ ՈՂԶՈՅՆ ԱՐԾՈՒՄԵՐ Ի ԴԻՄԱՅ ՀԱՅՐԵՆԱՍՅ

Որ ի հայրենի բնականու՞նդ գրու-
կայն ի գրախտալարիցն ասեմ Եդեմա
կան, ի լայնատարած ծոցոյն Այրա-
րատոյ զատեալ հեռացեալ կան տա-
րաշխարհիկ բնակութեամբ. ովքա-
նի քաղցր է յունկս նոցին՝ հեշտա-
լուր յիշատակութիւն վայրիցս այ-
սոցիկ:

Լ՛կ ուրեմն, Արծուիդ իմ նորա-
փետուր, թո՛ւր, շրջեաց ի համօրէն

տեղիս Հայաստան աշխարհին մերում.
Ժողովեա ի վերայ թերթից թեւոցդ
զհայրենահոտ բազմազան ծաղկունս
բիւրականեան լեբանց, սլացիր, տար
նուիրեա թորդոմասեռ մանկուոյն,
նախ զսիրախառն ողջոյն ի Միածնա-
էջ Գահէն պարթեւականին Գրիգո-
րի, ի նորին Բրիտտասհիմն լուսա-
կառոյց վեհ Տաճարէն. Հռիփսիմ
եանց կուսան խաչաբարձ օրիորդացն

յարիւնագեղ հնձանէն . յԱրտաշա-
տու հրեշտակաբնակ Վիրապէն , 'ի
Մատեաց Նոյեան լաստափայտէն ,
'ի Սեպուհ լերանց դարանաղեաց ,
բազմաբլւոց ոգւոց Մկրտիչ յԵփ-
րատայ ծոցոյն . Հաւարչական յԱր-
տազու դաշտէն , Վարդանայ եւ նի-
զակակից քաջացն ցանեալ , ցրուեալ
'ի սպիտակափառ ոսկերացն . յԱր-
շակունի առիւծանինջ քնարանաց
Թորդանայ . յերախտաւոր սուրբ հար-
ցն Ներսէսի , Սահակայ , Մեսրոպ-
պայ , Մովսիսի ոսկերամբումնջ շիրմա-
ցն . յԱնուոյ Բադրատունի գահուն
յապաժոյժ աւերակացն . 'ի նորին կա-
մարաշէն կիսականգուն տաճարացն .
երկնաբերձ յամպածածուկ լերանց
ծաղկաւէտ . 'ի ծովատարած դաշտաց
քաջաբեր . յԱդենաբուխ չորեք-
վտակեան գետոց բարեգնացից , ցր-
տային , անուշահամ աղբերաց յոր-
դահոսան :

Հայտոցիկ ամենեցուն 'ի դիմաց
նուիրեալ զհամբոյր սիրալիր ողջունի .
ասա , թէ որպէս իւրաքանչիւրքն սո-
քին մրմունջս ողորմուկս արկանեն
եւ ցաւս կրեալ հառաչեն խօսին իւ-
րու զգայուն բանաւորս . եւ լալումն
եւ աշխարհումն եւ ողբումն հնչի
ուժգնապէս 'ի սահմանաց Հայոց որ-
պէս երբեմն 'ի Հռամայ : Ընտանօր
սիրեցեալն 'ի Յակովբայ չքնաղագեղն
Հռաքել իբր կենդանի ելեալ 'ի գե-
րեզմանէն լայր անմխիթար տեսեալ
զկոտորումն մանկանց իւրոց նորածին
եւ նոցուն կարմրորակ կաթիլք ար-
եան առ շիրմաւ իւրով ցայտեալ :
Ընտանօր ուժգին եւս ողբս Մայրն
մեր ամենածին գեղապանձ գշտոյն
Այրարատայ մինչ զաչս իւր ամբարձ-

եալ տեսանէ զհարազատածին բիւ-
րաւոր զորդիս , ոչ որպէս ըստ առաջ-
նոյն զիւրեւ բոլորեալ վայելչապէս .
այլ 'ի բաց օտարաշխարհիկ 'ի մայրե-
նի ծոցոյն հեռացեալ : Ուստի կարօ-
տագին դիմօք սրտառուչ բանս 'ի
դէմս նոցին բերեալ խօսի անդուստ :

Որ 'ի քառանկիւն կողմանս աշ-
խարհաց եւ առօտար ջրովք բնակ-
եալ իբրեւ առ գետս Բաբելացւոց .
ոչ գիտեմ , արդեօք լայք անմխիթար
որպէս գերեվարեալն Իսրայէլ , ո՞վ
հրաշածին ծնունդք նոր Սառայիս ,
յիշէք արդեօք զՄայրս ձեր Սիօն .
յիշէք զբաղմամբտիս ցաւ . որով երկ-
նեալ 'ի միում աւուր ծնայ զանհա-
մար որդիսդ . յուշ ածէք զանուշակ
դդուանս սիրատածիչ իմ բազկիս եւ
զճաշակ հոգեանոյց կաթին շնորհա-
բուխ ստեանցս . առնո՞ք 'ի միտ թէ
քանի խնամով գթալիր զարգացուցի
զձեզ յաճումն հոգեւոր 'ի չափ կա-
տարման քրիստոսի :

Նայեցարո՞ք նայեցարո՞ք , որդե-
ակք իմ , բարձրաբարբառ ձայնէ
առ ձեզ Եսային . ոչ 'ի հին վէմն
Աբրահամ . այլ 'ի նորն ընտրելագոյն
վէմն Բրիտոս . յորմէ կոփեցարուք
Գրիգորին ձեռամբ . եւ 'ի նորահրաշ
ջրհոր աւազանի Մօրս . յոր իբրու
գայժիս մտեալ սեւազգեստ , դար-
ձայք յոշխար լուսակիղն , պայծա-
ռազգեստ զարդարեալք նորոգատուր
շնորհօք սուրբ Հոգւոյն՝ որդիացայք
Հօրն երկնաւորի :

Ըյապէս եւ արդարածոսն Նոյ 'ի
գլուխ Մատեաց նստեալ առ տապա-
նաւն եդեալ զձեռն 'ի ծնօտին լալիս
հեղու դառնապէս , վիժանք աղի ար-
տասուացն առ սպիտածօղիկ ալեօք

խաղացեալ ընդ կողերս Մասեաց ի-
ջանենն 'ի վայր . զի տեսանէ զաստ-
ուածատուր վիճակն իւր Այրարատ ,
ոչ բարգաւաճեալ բազմածին զա-
ւակօք որպէս երբեմն յերկր որդւոցն
իւրոց : Ար յանժամ չգտեալ տեղի
բնակութեան բիւրաւոր սերնդոցն՝
ելեալ խաղացին յայլ կողմանս , այժ-
միկ թափուր անմարդի մնացեալ
կան ծոց լայնատարած դաշտին .
զուարճաւէտ եզերք Եբասխայ գե-
տոյն , ոտն Արագածու կալուածն Ա-
րամանեկայ , Հիրակայ արգաւանդ-
գաւառն բնակութիւն շատակերին
Հարայի :

Վ ասն որոյ աղաղակ բառնայ առ Յա-
բեթածին որդիս , որք իւրովի ելեալք
'ի հայրենատուր տան ժառանգու-
թենէն գնացին յարեւմուտս . թողին
զՄասիս եւ զնորատունկ այգին իմ
ողկուզաւէտ : Թողին զարդիւնարար
երկիր , զամոլս եզանց եւ զարօրին
մաճ . զգործիս արդար վաստակոց ,
սուր առեալ 'ի ձեռս չոգան 'ի Բա-
բիլօն :

Լյրանի թէ հանդոյն հաւասեր
թոռին իմոյ Հայկայ դառնային անդ-
րէն 'ի ցանկալին Այրարատ հացալից
տուն Թորգոմայ : 'Կարձարուք առ-
իս , որդեակք իմ , դարձարուք , ա-
ւասիկ ես ձեռն 'ի պատուհանէ տա-
պանիս 'ի դուրս կարկառեալ ընդու-
նել զձեզ փափագիմ . թէ աղաւնւոյն
նման լեալ միամիտ զհայրենի աստ-
ուածպաշտութեան շիւղ 'ի բերան
առեալ դարձիք . զի ագռաւուց են
բարք թողեալ զպաշտօն հաւատար-
մութեան՝ գիշակերութեամբ զբօս-
նուլ եւ փափկանալ նեխեալ եւ
փտեալ կերակրովք եւ միանգամայն

մոռանալ զծոցն փրկութեան տապա-
նիս : 'Նմանողք ինձ եղերուք առա-
քինութեամբ , որդեակք իմ , որ այն-
չափ սիրեցի զաշխարհանազն Մասիս
որոյ նաւահանգիստ դլուխն ոչ եր-
բէք ծածկեցաւ յաչաց խնոց , մինչեւ
ալիք ծերոյս ծաղկեցաւ ձիւնագեղ
վայելչութեամբ զօրէն սպիտակափառ
գաղաթան նորին : Այս իսկ է ճշմա-
րիտ հայրենասիրութեան պարտ , մե-
ռանիլ եւ թաղիլ անդ , յորում ծնաւ
եւ սնաւ : Տուր Արծուիդ իմ այժ-
միկ տուր զողբախառն ողջոյն եւ 'ի
դիմաց Վաղարշապատու յԱրշակու-
նի գահէն . ասա թէ չեն անդ եւ ոչ
յաթոռ թագաւորութեան բազմեալ
ճոխապանծ շքեղութեամբ , ոչ սա-
սանիչն Պարսից Խոսրովն մեծ յաղ-
թայարիչն Արտաշիլի . ոչ կորին նու-
րին քաջակորովն Տրդատէս . ոչ Մե-
կենասն ուսման հանճարամիտն Վը-
ռամշապուհ . ոչ չորեքկողման կուսա-
կալացն արքայապատիւ բարձք , ոչ
չորեքհարիւր նախարարացն մեծաշուք
ատեանն . յորոց միջի զգլուխն այն
վեհ ամբարձեալ 'ի վեր նման Մաս-
եաց հսկայակերպն Տրդատ եւ պար
զիւրեւ կացեալ խոնարհագոյն լերինք
եւ բլուրք . կամ որպէս զլրացեալ
լուսին բոլորափայլ , որ բակ կապէ
զիւրեւ վայելչապէս զբոյլս աստեղաց
ճաճանչաւոր : Աւանդ , վաղ ուրեմն
եմուտ այս պայծառ արեւ թագին
Վաղարշապատու : Վ ասն որոյ չիք
այլ ինչ բերկրալից ողջոյն յարքայական
տանէն Արշակունի , այլ միայն՝ իմա-
նալի եւ անմուտ արեգականն փայ-
լումն սքանչելաշէն տանն Գրիգորի .
որ միակ մխլթարութիւն է հանուր
հայկազանց որդւոց սգակիր սրտից :

Լի ապաի եւ էջ 'ի մայրաքաղաքն Անի Բագրատունեան գահն , գնուցէ տեսանիցես անդ զկրկնակի ծագումն արեւուն մտելոյ : Այն , ծագեցաւ երբեմն 'ի բարեպաշտն Աշոտ . այլ չեւ 'ի կամար միջօրէի բարձրացեալ պայծառութեամբ՝ յանկարծ եմուտ 'ի քաջաժիր Գագիկն այն վերջին բողբոջն Բագրատունեան , առիւծազօր պատանին , որ անկեալ 'ի գառազիղն Յունաստանի դաւաճանութեամբ մը տերիմ կարծեցեղոցն՝ մոնչէր հառաչմամբ զերեսուն ամ եւ դեռ ողբայ ոսկերօքն 'ի Ալեքիկեան սահմանէն զիւր չքնաղազեղն Անի :

Թեւ զաջօրդ արկեալ ճախրացիր արագ , Արծուիդ իմ , մի հայիր յապագոյն մեռելափայ տեսիլ պատկերին Անույ : Այն թու ժողովոյնս այժմիկ զուրախական աւետեաց իմն ողջոյն տալ ապաի . մինչեւ անդրէն վերին այցելութեամբ ոչ կենդանասցի Անիդ այդ մեռեալ : Թող արդ եւ զողբալից բանս , զորս բերանք աւերակացդ՝ խօսուն եղեալ պատմեն հառաչելով : Այլ երացիր շուտ 'ի բարձրագիր բնիկ բոյն քոյ Արծրունի տուն Ասպուրական . ոհ , արդեօք նշմարեցն անդ զարժանատիպ դրօշակ ըզնշան պարծանաց քոյին 'ի վերայ դահուն Ռստանայ բարձրացեալ . արդեօք գտանիցեն անդէն գրաջասերունդ բողբոջս տոհմին քո մեծի , զԳագիկ արքայն մեծազորդ կամ զՍենեքերիմն պերճ . ոչ , այլ միայն զանուանս եւ զանանդրի շիրիմս նոցուն . մինն առ մեծազոյն շքով Արտոսայ սարին ննջեալ եւ միւսն առ ստորոտով հովասուն լերին Արազայ ընդ հովանեաւ բարձրանշան տաճարին հանգուցեալ

հանդերձ բարեպաշտուհի Խոջօշ տիկնաւն :

Թեւ սիրես զնախնիսն քո , Արծուիդ իմ , Թեւ տարածեալ հովանի լեր 'ի վերայ շիրմացն , ձայն տուր Գագիկայ թող զգլուխն 'ի վեր ամբարձեալ տեսցէ զթշուառութիւն Ասպուրական հայրենատուր վիճակին իւրոյ , զբազմաղէտ վիշտս համազդեացն . զտաժանակիր տառապանս Աշոտնի եւ Մովսէս գաւառաց աղքատիկ ժողովրդոց , զգեղազան վայելչակերտ տաճարին իւրոյ Աղթամարայ զանփառունակ տեսիլ , որ միակ պարծանքս բերէր մեծազորդ անուան իւրում : Չայն տուր եւ արքային Անեքէրիմայ , ուրէ , ասա , բազմութիւն Ասպուրականի ծննդոց չորեքհարիւր հազար ողւոց . զորս հանեալ 'ի տանէն Արծրունի՝ բնակեցուցեր 'ի Սեբաստիա ողորմելի գաղթականութեամբ զբնիկ հայրենին ընդ օտար երկրին փոխանակեալ . արդ անմարդիկայ ճոխագոյնն 'ի գաւառս Հայոց . արդ որդիքն իւր յօտարութեան եւ պանդխտութեան ցլուեալ մաշին եւ հաշին անձկութեամբ . արդ երկրագործ շինականք իւր քրանահար վատակին , ոչ 'ի վերայ արգաւանդահող երկրին Ասպուրականի թափեն ըզքրտունս մշակասէր աշխատութեամբ . այլ յօտարութեան վայրս 'ի փողոցս քաղաքաց , ծանրակիր վաստակաբեկ բեռնակրութեամբ հոսն 'ի ճակատուցն գլխուն 'ի վերայ անբուսաբեր սալայատակ գետնոյն : Այլ մեռանին կամ թաղին բարեկամացն պատուաւոր յուղարկաւորութեամբ եւ սիրելեացն սգով , 'ի քաղցրիկ հայրենի ծոց տուեալ զաւանդ մարմնոյն . յո-

բում ծնան եւ աճեցան հասակապերձ՝ անուշակ օգոյն անդեամբ : Կարօտին անձուկ սրտիւ հայրենի ցանկալի դիմացն համբուրման եւ ոչ հասանին դժբախտութեամբ . ոմն առ խնամածուն հայրն եւ անուցիչն իւր մայր , ոմն առ նորապսակ փեսա , յասէր ամուսին , ոմն առ սիրելիս իւր եւ բարեկամս , ոմն առ զաւակունս իւր անխնամակալ : Շինականն առ եզնամոյս զուգընթացիկ , առ արօրս անմաճակալ , առ դաշտորայս անմշակ , առ ոչխարս անդարման , առ լերինս ծաղկաբոյս , առ հովիտս խոտաւետ , առ աղբիւրս անուշահամ , առ կաթն մաքեաց եւ յիւղ կովուց : Այնպէս քաղաքացին առ վայելութիւն գինեքեր այդեաց , բազմապտուղ պարտիզաց ամենազան ծառոց մրգաբերաց . առ հովանիս ուռենեաց , զուարճալի եզերս առուացն ընթացելոցն 'ի հրապարակս : Այսպէս երկոքին եւս ճմլին կարօտութեամբ սրտից , 'ի դառն նշտեհութեան անդ : 'Կարծիր այժմիկ , Արծուիդ իմ , դարձիր ողջոյն տար 'ի դիմաց թեւածածուկ արծուանինջ շիրմացդ առ պանդխտեալ որդիան . ասա համբերել եւ սպասել այցելութեան վերին . զի գայ ժամ եւ արդէն խկէ . յորում ամենեքին դուք դարձիք անդրէն 'ի գիրկս որդեկարօտ հայրենեաց եւ նստիք առ իւրաքանչիւր որթով եւ թզենեալ ըստ մարդարէին նախաձայն գուշակութեան եւ ուրախամիտ բերկրես . ջիք բնակեալք 'ի տանս Արծրունեան եւ մուսաջիք զառաջին վիշտ թշուառաւայր պանդխտութեանն :

'Կադարեաց աստանօր , Արծուիդ իմ , ամփոփեա յայլ սահմանաց Հայոց

զխոնջեալ թեւս քոյին սակաւիկ մի . հերիք եղեւ ընդ ուրախական ողջունիդ եւ զտրտմականն յաճախել . եւ ընուլ զհայրենասիրացն սիրտ անմխիթար սգով :

ԵՏԵՆԵԿԵՆ ՃԵՌ

ՅԵԼՈՒՄՆ Ի ՎԻՐԱՊԷՆ ԳՐԻԳՈՐԻ
ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ՀԱՅՈՅ

'Եւ շարդարն վաճառեալ ոչ ելող 'ի յեռանէ . . . այլ ընդ նմա էջ 'ի գոգ միջէն եբեր նմա գաւազան խոգաորու լեան եւ իշխանութիւն 'ի վերայ բանորաց նորա : Եւսապ . Ժ . 13 :

'Կերահրաշ խմաստունն Դաւթեան բարձրագոյն հանճարով 'ի ճառ արկեալ զմեծամեծ տնտեսութեան աբարս աստուածային գաղտնի խորհրդոյն , զնորին ամենահաս ձեռացն հըզօր պաշտպանութիւն . թէ զխորհրդսիրելի ծառայն իւր՝ իբրեւ անօղնական թողու , մատնէ 'ի ձեռս հաւառակորդին , թէ 'ի բանտ՝ ինքն եւս ընդ նմին մտեալ , թէ 'ի գուբ՝ ինքն եւս 'ի միասին լծեալ . եւ դարձեալ այցելութեան ձեռօք հանէ զնա 'ի դբոյ տառապանաց 'ի պատիւ կրկնակի ճոխութեան , մատուցանէ 'ի ձեռս նորա զիշխանական գաւազան եւ նստուցեալ յարքունի կառս Փարաւօնի՝ հռչակել տայ բարձր աղաղակաւ . լուարուք , ի՞նչ ազգ եւ ազինք , որ կայք ընդ իմ իշխանութեամբ . զի Եբրայեցի պատանիդ այդ երազապատում տէր ծաներուք այսուհետեւ Եգիպտոսի : Ի՞նչ ամենազօր փրկօղ ձեռինն , այսպէս փառա-

որ առնէ զերկիւղածս իւր, սյապէս երեր նմա գաւաղան իշխանութեան։ Վասն որոյ զարմանան հիանան մարդիկ 'ի վերայ սքանչելի փրկութեան վաճառեալ ծառային։

Վիտէք, սիրելի ունկնդիրք իմ, սոյն պիտի սքանչելի փրկութեան իմն եղանակ եւ 'ի Հայաստան երեւեցաւ 'ի նոր Յովսէփն մեր Գրիգորիոսն Պարթեւական։ Որ զհաց քարոզութեան բանին բարձեալ յանձն՝ որոնէր ստեպ ստեպ զեղբայրս իւր։ Որ 'ի դաշտին Եզնկայ արածէին զերամակս խողից անառակ վարուց՝ պաշտօն տարեալ դիցն Անահիտայ տիկնոջն երկնից։ Անդ պատահեալ գրտանէր զնոսին Գրիգորիոսն այցելուն Հայոց տեսին զնա եղբայրքն իւր եւ ոչ ծանեան զպատիւ ոգւոյն անարատի եւ ոչ ակնկալան վարձուցն փրկութեան, զոր տալոց էր Աստուած 'ի ձեռն նորին։ այլ ապառուժմաբ դարանակալ եղեն արդարոյն, որ դժպէսի թուէր նոցա չպաշտելով ըզդիւն, մատնեցին 'ի պէսպէս անժոժելի կիրս կտտանաց եւ ողջամբ յարիւն թաթաւեցին զծաղկեայ գեղ պատմութեանի մարմնոյն ճգնող։ Լույս այնչափ դառնատար վշտաց իբրեւ անարժան տեսանելոյ զարեւաշխարհիս՝ արկին 'ի մահապարտից վիրապն Արտաշատու։ Լույս այն ինչ դիւաբախ կրիւք կռամոլութեան կաշկանդեցան ամենեքին եւ յաճախեցին 'ի վերայ նոցա հիւանդութիւնք խելագարութեանց՝ վաղվաղեցին այսօր 'ի բերան վիրապին։ Չայն արկանէր Օտա նախարարն, Գրիգորիէ Գրիգորիէ, եթէ կեաս՝ եկ 'ի դուրս։ Օ՛յ տարակոյս եւ յուսահատ բա-

նիւ կոչես զկենդանին իբրեւ զմեռեալ, մեծ իշխանդ Օտա, կեան Գրիգորիոսն վասն կեցուցանելոյ զՀայոց աշխարհ։ կեայ զաւակն օրհնեալ, ապա թէ ոչ, «Իբրեւ զՍողոմ լինէաք եւ Գոմորայ նմանէաք»։ Վասն որոյ ճայն տուր աղերսագին դիմօք եւ ասա արի եկ 'ի դուրս, ծառայդ Աստուծոյ, ել 'ի միջոյ տղմոյդ եւ գաժանատեսիլ օձիցդ թունակիր, ել բժշկիդ աստուածային, ել նորահրաշ Մովսէսդ Հայոց զի հարաւ առ հասարակ Արարատեան աշխարհ անբուժելի վիրօք բանսարկուին։ Կարօտիմք աւասիկ ապաքինիչ դեղոյդ քարոզութեան։ փութամբ վաղվաղիմք հայել 'ի կենահրաշ խաչն Յիսուսեան նշանն, զոր ունիա բարձրացուցանել փառօք 'ի միջակին Արարատոյ։ Անարժան համարեցաք տեսանել քեզ արեւ, արդ խաւարաւ անդիտութեան պատեալ պաշարեալ խարխալելով դանդաջիմք։ Չագեա արդ 'ի վեր արեւդ կենաց, որ ամբողջեալ տարակուսեալ նստիմք 'ի ըստուերս մահու։

Բնդոստուցեալ յայնժամ ծառայն Աստուծոյ 'ի յատակէ վիրապին, ծանեաւ ստուգապէս թէ այցելու ձեռն վերին պարզեալ յերկնուստ անտի հանել կամի զինքն 'ի վեր լինել վկայ մշտնջենաւոր եւ անմահ արդարութեանն, ուստի խնդութեամբ կալեալ զպարանն արտաքս ելանէր։

Անդ էր տեսանել զխուռն բազմութիւն Արտաշատու, որ 'ի վիրապն ընթանային դիտել զննել զնորահրաշ հանդէս կենդանի նահատակին։ Անդ բոլորից ակն 'ի պարթեւահասակն պշուցեալ հայէին, անդ ամենեցուն

բառեան որդւոցն սովալլուի . յորմէ
կշտապինդ վայելեալք օրհնէին ըզ-
պարգեւիչն :

Օ վաթսուն օր մշտախօս բերանով
քարոզեալ զբանն կենաց 'ի լսելիս
անասնամիա արքային՝ դարձուցանէր
զնա 'ի զգաստութիւն Քրիստոսական
կրօնից հանդերձ համայն նախարարօք
եւ զօրօք : Ուսեալ Աստուածահրաշ-
տեպեամբ՝ նորասբանչ Մովսէսն Հայ-
ոց՝ կառուցանէր զխորանն վկայու-
թեան զՎաթուղիկէ Եկեղեցին . ոչ
ձեռամբ բեսելիէ ճարտարապե-
տութեանն . այլ Յիսուսի լուսաւոր-
առն , որ էջն յերկնից եւ ոսկի ու-
ռամբն բախեալ զերկիր՝ հաստատ-
եաց 'ի նմա զվէմն անվանելի ,
Յուրք յորդեալ ծաւալեցան ծովա-
նման ընդ երեսս դաշտին Այրարա-
տոյ , յոր իբրեւ զայծիս մտեալ ժողո-
վուրդն սեւազգեաց մեղօք՝ դարձան
'ի լուսակիզն ոչխար եւ թեւաբուս-
եալք վերապացան յերկինս խուճապ-
եալք 'ի յարձակմանէ թուխ գայլու-
ցն ուրացողացն զառաջին հաւատ :

Այսպէս եղեւ փրկութիւն քո ,
նվ տուն Թորգոմեան . այսպէս ելեր
'ի լոյս , ժողովուրդ , որ նստելի 'ի խա-
ւարի կապեալ յաղքատութեան որ-
պէս յերկաթս . այսպէս ծնաւ զքեզ
'ի Քրիստոս Յիսուս պարթեւականն
Պօղոս հայրն հաւատոյ Գրիգոր եւ
միջնորդ լեալ խօսեցաւ զքեզ երկ-
նաւոր փեսային եւ գեղով նորոյ շնոր-
հաց զարդարեալ՝ կացոյց նմին յան-
դիման իբրեւ զկոյս մի անարատ :

Արդ՝ որդիքս զինչ տրիտուր հա-
տուցութք այսօր սյապիսում երախ-
տաւորի Հօրն . բայց միայն , մի ապա-
շնորհ գտցութք առնա թէ եւ բիւր

զաստիարակս ունիցիմք 'ի Քրիստոս
Յիսուս . ապա թէ ոչ՝ գունդագունդ
հոսումն արեան բողոքէ 'ի դաշտէն
Երիզայ . վերապն Արտաշատու ձայն
բառնայ . Եփրատն աղաղակէ , լեռն
Սեպուհ գոչէ , Մանեաց այրն վկայէ
թէ ապերախտ եմք :

Մանաւանդ երեսամած դիմօք
երկիրպագցութք անհաս իմաստու-
թեանն Յիսուսի , որ էջ այցելու-
թեամբ յԱյրարատ եւ վերափն շին-
եաց զկործանեալ տուն իւր բարձր
քարոզութեամբ ծառային Գրիգորի
եւ նորին հրաւիրանօք կոչեաց ըզ-
Հայաստան . 'ի ճաշակումն պարարտ
եզինն , որ 'ի խաչին զննարան եւ
յարբումն գինւոյ արեան որ վասն
բազմաց հեղաւ : Որում լիաբերան
շնորհ եւ գոհութիւն մատուցի առ
'ի մէնջ 'ի նեղեալ եւ 'ի խոնարհ ժո-
ղովրդենէ Հայկազնեան :

ԳՐԱԲԱՌ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՌ
ԼԵԶՈՒՆ ՎՐԱՅ

Այս նիւթիս վրայ մեզի աւելորդ
է խօսիլ , որովհետեւ Արամեան լեզ-
ուին ազնուութիւն եւ յարգ ճանչ-
ցող շատ իմաստուն գրիչներ՝ բա-
ւականապէս իրենց կարծիքը յայտ-
նած են եւ կը յայտնեն միշտ : Մա-
նաւանդ Մասեաց Աղաւնոյն հրա-
տարակիչ Հայր Գաբրիէլ թէ Բազ-
մավիպին մէջը եւ թէ իր այս տաղ-
ուան ամսագրին . Որոնց ամենուն
կարծիք սա է , որ այնպիսի միջոց կամ
կերպ մի բռնել , որով կամաց կամաց
աշխարհաբառ լեզուն՝ պարզ ու յըս-

տակ գրաբառին մօտենայ եւ առ հասարակ Հայոց ազգին գործածական եւ դիւրին հասկընալու լեզումը ըլլայ : Այն ցանկալի նպատակին համար է որ Հայոց նախամեծար ու աստուածատուր լեզուին նախանձաւոր գրիչներ՝ կը ջանան օրէ օր իրենց գրաւորական ընթացքին մէջը նախնեաց բանեցուցած պարզախօս հայկաբանութեան հասնիլ : Կամ մանաւանդ այն մեռեալ լեզունը, որ միայն քերթողներուն գրչով կենդանի է, կամաց կամաց շունչ տալով յարուցանել թարգմանչաց շիրմներէն :

Այս կենդանութեան նշանը՝ յայտնի կերպով կերեւի, թէ մաքուր ու ճովդրուած աշխարհաբառ գիրքերով վրայ եւ թէ ամսագիր թերթերուն եւ լրագիրներուն վրայ. որով կը յուսացուի, թարգմանչաց դարուն ոսկեղինիկ գրիչներուն նշոյլներ՝ կրկին անգամ Հայաստանի մէջը երեւան դալ :

Իսկ այս կենդանութեան նշանը՝ արդէն որ կերեւի, աւելի բառերուն վրայ է. վասն զի հետզհետէ տաճկական բառերն անյայտ եղան եւ ազգային դաւառական եւ ռամիկ խորթ բառերն ալ մեռնելու վրայ են. որոնց պիտի յաջորդեն օրէ օր ծնանելով նախնեաց հրաշակերտ բառերը : Ասոր ապացոյց պարզապէս կը տեսնուի Մասեաց Աղաւնոյն հեղինակ Հայր Գաբրիէլի հանձարեղ գրչին վրայ, որ այս տարի մարտի ամսագրին մէջը սկսեր է քանի մը աշխարհիկ կամ մանաւանդ Պօլսեցւոց բառերը իրաւացի քննութեամբ իբրեւ խոտան ՚ի բաց զեղջել եւ որպէս թէ մեր լեզուի պարտիզի ծառերուն աւելորդ ճիւղեր կտրել, չըլլայ թէ շատնալով

արմատական եւ պտղատու ճիւղերն ալ չորցընեն : Եւ այսպիսի խոհական մշակութեամբը նորէն գրաւորական դրախտ Արամեան լեզուին առաջին պէս կը զարդարի ոսկեծաղիկ գրիչներով :

Իսկ այս աշխարհաբառ լեզուին ոճին կողմանէ խիստ կը տարակուսիմ եւ գրեթէ չեմ յուսար, որ վերոյ յիշեալ վախճանին հասնի մեր լեզուին վիճակը. վասն զի ակնրեւ կը տեսնամք, որ աշխարհաբառ գրողներուն ոճը շատ օտար է ազգային ոճէն. խիստ քիչ են անոնք, որ պարզ, յրստակ ու ընտանի ոճով կը խօսին : Այս կերպ օտարախառն ոճը բանեցնող ըստ մեծի մասին բազմալեզու գրիչներն են. որոնք լաւապէս տեղեակ եւ ծանօթ չըլլալով հայացի ոճոյն, դիւրաւ կը սահին Եւրոպական կամ տաճկական լեզուաց ոճերու կողմը, աւելի վարժ գտնուելով նոյն լեզուաց մէջը : Այսպիսով գրեթէ կամաց կամաց բուն հայկական լեզուին մէջը անգամ կը մտնան անզգուշաբար. եւ կը խանդարեն անոր գեղեցիկ պատկերը. զոր ճարտարարուեստ թարգմանչաց գրիչներ շատ աշխատութեամբ նկարեր են բնական հայացի գոյներով : Աստի խեղճ է հայրենի գրականութեանց նախանձաւոր գրչի մը՝ օտար գունով տգեղացնել վայելուչ տեսքը նախամեծար Արամեան լեզուին :

Աստումնասէր կաճառներէն ոմանք ալ աւելի հետամուտ են եւ կը ջանան աշխարհաբառ լեզուն կարգի դնելով ծաղկեցնել հասարակաց օգտին համար. որովհետեւ գրաբառ չինուած գիրքերէն՝ մինակ ուսում

նականերուն դասը օգուտ կը քաղէ . հասարակութիւն բոլորովին անձաշակ մնալով կը զրկուի անոնց քաղցրութենէն . ուստի անհրաժեշտ պարտք է , այս բանին համար հոգ տանել :

Պովելի կը համարիմ սոյն խորհրդածութիւն եւ ազգասիրական եւ ռանդը , թէ որ դիւրին կերպով հնար լինէր այս բանին յառաջ երթալը եւ օգուտը ընդհանուր Հայոց վերաբերէր : Աշխարհաբառ լեզուին ջատագովներ , կարծեմ թէ այս բարիք եւ օգուտը միայն Պօլսեցւոց համար կը հոգան եւ չեն մտածեր՝ թէ Հայաստանցւոց , Պարսկահայոց եւ Ռուսահայոց ականջներուն խիստ օտար է աշխարհաբառ լեզուին հնչումն եւ չեն ախորժեր բնաւ աշխարհիկ լեզուաւ շարադրուած գիրք մը առնել ու կարդալ : Աւելի դիւրին է անոնց պարզ գրաբառ լեզուն հասկընալ քան աշխարհաբառ : Պատճառն այս է , որ մեր եկեղեցական բոլոր ընթերցողաձններ գրաբառ լինելով՝ միանգամ սովորական եղած է անոնց ականջաց . մէյմալ դռնուած դպրատանց մէջը աշխարհաբառ գիրք չի գործածելը . որչափ որ չեն բաւական խրթին գրաբառը հասկանալու , այսու ամենայնիւ քիչ շատ կարողութիւն ունին պարզ շարադրութիւնը հասկանալ : Ասոր փորձը շատ անգամ ըրած եմ ճանապարհորդութեանս մէջը եւ կը հաստատեմ , որ Հայաստանցւոց ականջին խիստ անախորժ եւ անհաճոյ է այժմեան աշխարհաբառ լեզուն . մանաւանդ երբոր այլանդակ ոճով մը իմաստը եւ բառերուն շարքը հանգուրցներով

եւ դժուարին կնճիւղներով կապուած ըլլան . այնպէս որ՝ տէր բային , յատկացուցիչ , յատկացեալ իրարմէ կանգնաչափ հեռու լինին . զորոնք լուծելու եւ քակելու համար երկար եղունգների եւ սուր ատամնակքներ պէտք են : Հատ դիւրին է դաւթի փիլիսոփայի թարգմանութիւններ հասկանալ քան այսպիսի աշխարհաբառ շարադրուած մը :

Այո , այն ժամանակ օգուտ եւ շահ կը լար Հայաստանցւոց . թէ որ ամէն մէկ տեղերու բնակչաց՝ իրենց գաւառական այժմեան խօսած լեզուով գրէին , ասով անտարակոյս ամենուն օգուտ կը լար : Իսկ եթէ դժուարին է այս բանը . հապա ի՞նչպէս կարելի է աշխարհաբառ լեզուն տարածել եւ որպէս թէ նոր երկրորդ լեզու մը հնարել առ հասարակ բոլոր Հայոց եւ Նարեկացւոյն ըրածին ծին պէս երկրորդ բանը փնտռելով՝ առաջինը կորսնցնել :

Չեմ գիտեր այս երկրորդ մուրացիկ լեզուին շնորհ եւ սեպհական գեղեցիկութիւնը որո՞նք են . արդեօք , կը , ներ , հոտ , հոս , ասանկ , անանկ քանի մի մասնիկներ եւ կրուճատ բառեր են , որոնցմով զատ աշխարհաբառ լեզու մը կազմելու կը ջանան : Այն թէ այս ուսմիկ բառերով իրաւունք կը համարի աշխարհաբառը պարծենալ իբրեւ որոշ լեզու մը . այն անմիտ թռչունին պէս օտար փետուրներով զինքը զարդարել եւ միանգամայն յափշտակել անիրաւաբար գրաբառին պատիւը : Եւրո որ աշխարհաբառ լեզուն իր միաքր բացատրելու համար պէտք եղած բառերը գրաբառէն փոխ առ-

նեղու կը կարօտի. հապա ի՞նչ բանով առանձնական պատիւ ունի զատ լեզու մը ըսուելու. այս երկուքին դատաստանը՝ խոհական մտաց կը թաղուիք :

Իայց մեծ զարմանք եւ ցաւալին այս է, որ գրաբառ լեզուն հասկընալու եւ գրելու կարողութիւն ունեցող ուսումնականները՝ աւելի կը սիրեն աշխարհաբառին հետեւիլ եւ շատ անգամ ըսած եմ իրենց բերնէն, որ գրաբառին յարգ ու պատիւը վար կը զարնէն եւ մեր նախնի մատենագիրները իբրեւ հասարակաց բարիք չի ճանչցող կը դատեն. չեն մտածեր ասոնք թէ նախնեաց ժամանակը գրաբառ լեզուն հասարակաց էր բոլոր Հայաստանի մէջը : Սակայն երբոր ազգը աստ անդ ցիր ուցան եղան, այն ատենը դաւառական եւ աւանդական լեզուները մոնալ սկսեցին գրաբառին սահմանները եւ հիմայ այնչափ բռնացեր են խղճալուն վերայ. մինչեւ անգամ դուրս հանել կուղեն անոր ծնած ընտանի զաւակները եւ իրենք խորթ ըլլալով կը համարձակին իբրեւ հարազատածին ժառանգ պարծենալ օտարին ընչիւք :

Վիտեմ, ոմանք պիտի մեղադրեն զմեզ այս մասին որպէս թէ մեք Հայաստանցի ըլլալով՝ չափազանց ջատագովութիւն մը կընեմք գրաբառին համար : Այո, կը պարտաւորիմք ընելու. չէ թէ մինակ մեք, հապա հայրենեաց բոլոր ազնիւ ձիւքերուն եւ եզական պարծանքներուն նախանձաւոր գրիչներն ալ երբոր միտք կը բերեն Սահակայ եւ Մեսրոպայ քրտնաւաստակ ջանքերը. որոնք երկիր հերկող համընթաց եզներուն պէս

անխոնջ աշխատելով հազիւ Արամեան լեզուն մշակեցին : Աստի անոնց շիրիմներուն ոսկորները բողբ կը բառնան Հայաստանէն, թէ որ աւանդամու ըլլան որդիքներ եւ անոնց բացած շաւիղներէն թիւրին. մանաւանդ Մովսիսներուն պէս նոր քերթող ձեւանալով՝ աշխարհիկ լեզուին քերականութիւն հնարել : Արդի քերականութեան հեղինակները՝ կանոններուն համեմատ օրինակները նախնեաց մատենագիրներէն կը բերեն հաստատուն ըլլալու համար. չեմ գիտեր աշխարհաբառ լեզուին նոր քերականութեան հեղինակը՝ ուսկից պիտի բերէ. յայտնի է որ օրինակներուն համար ալ նոր հրաշարի հեղինակութիւն մը պիտի ընէ վերի ըսած կանգնաչափ հեռաւորութեամբ բառերը շարելով թէ կրնաս հասկըցիր ան ատենը :

Աստի անաչառ խօսելով այսպիսի բանի մը ձեռք զարնող՝ մեծապէս կը սխալի եւ գրեթէ սուրը ձեռք առած կը վիրաւորէ դեռ շնչաւորաց դրաբառ լեզուին կենդանութիւնը, որով յաւիտեան մեռած պիտի մնայ եւ երանելի թարգմանչաց շիրիմներուն մէջը թաղուած :

Իայց ինչպէս խօսեցանք հասարակութեան օգուտ մտածելով՝ հարկ կըստիպէ, որ քաղաքականութեան, արուեստից վերաբերեալ գիրքերը աշխարհիկ լեզուով գրուին պարզ ու մաքուր ոճով : Այս պարզութիւնը աւելի կը վայելէ ամաթերթից եւ լրագրաց հրատարակիչներուն. որոնց աղերս կը մատուցանեմ սիրով եղբայրական, որ որչափ հնար է օտարախառն ոճերէ զգուշանան եւ բառեւ

որ բնական շարքով դասաւորեն . ա-
սով նախ դիւրին կը հասկցուի իրենց
միտքը եւ շնորհակալութեամբ գո-
վութիւն կընդունին ընթերցողներէն ,
երկրորդ՝ նորամուտ ոճերէ ազատ
կը մնայ մեր հայրենի լեզուն :

Թէպէտ մեզի ալ վայելուչ էր , որ
սոյն հրատարակած թերթիկը մինակ
աշխարհաբառ լեզուով գրէինք . բայց
որովհետեւ մեր նպատակը աւելի ու-
սումնականաց սիրտ հայրենասիրու-
թեամբ վառելէ . մանաւանդ Հայաս-
տանու մէջը եղողներուն . որոնց՝
գրաբառին համը աւելի քաղցր եւ
ախորժելի է . Նաեւ հայրենասիրու-
թեան կիրք եւ ոգին աշխարհաբառին
մէջը վայելչապէս չի պատկերանար
ինչպէս որ գրաբառին . այս պատճա-
ռաւ մեզի մեղադրանք չէ գրաբառ
գրել : Աս ալ ճշմարիտ է որ ամսա-
գիր եւ լրագիր կարդացողներուն մեծ
մասը՝ բաւական գրաբառ հասկըցող-
ներն են : Ա՛նաւանդ այս դարուս
մէջի հրատարակուած զանազան ա-
նունով ամսագիր թերթեր եւ շաբա-
թական լրագիրներ բոլորն ալ աշխար-
հիկ լեզուով կը գրուին . թէպէտ
երբեմն գրաբառ ճառեր ալ կը գրեն

ազգասէր հրատարակիչներ . որոնք
առ հասարակ ազգասիրութեան պար-
տէզ մի կը ձեւանան պէս պէս գեղե-
ցիկ ծաղիկներով զարդարուած . բայց
այս ծաղիկներ իրենց բնական գու-
նով եւ հոտով կը տարբերին իրարմէ
որը կարմիր որը դեղին որը կապուտ ,
որը աւելի հոտաւէտ եւ որը սակաւ :
Ինչ եւ իցէ որչափ տեսակներն աւելի
ըլլայ , այնչափ ազնիւ եւ վայելուչ
կըլլայ պարտիզին տեսքը ու զբօսաւոր
ճեմողին աչաց նազելի կերեւայ :
Աստի մեր այս նոր հայրենաբոյս ծա-
ղիկն ալ յիշեալ պարտիզին ծաղիկ-
ներուն՝ մէկ տեսակը թող համար-
ուի . թէպէտ արտաքին գունով չի
կրնար հաւասար ըլլալ անոնց . բայց
կը յուսամ որ ներքին հայրենասիրա-
կան անոյշ հոտովը իր դուրսի անշուք
տեսքին տգեղութիւն եւ պակասու-
թիւնը ծածկէ :

Առ այժմ շատ կը համարուիք այս-
չափ սոյն նիւթիս վրայ . ուրիշ անգամ
կը թողուիք . թէ ի՞նչ է պատճառ ,
որ դպրոցներուն մէջը՝ գրաբառ լե-
զուն օրէ օր յառաջադիմութիւն չու-
նի :

Թաւր Արծուիդ իմ նորաթեւ նախկին յայտ նուագ ճախրապաշ .
Ա՛ռ եւ տա՛ր զայս իմ նըւէր յընծայ մանկտուոյն Արամածին .
Արամայն ողջունիւ տո՛ւր ՚ի դիմաց իմ խնդամիտ .
Ար ըղձան պտիւ յաւէտ լսել խօսիլ զհայրենեացն .
Արոց քաղցր է եւ անոյշ չընաշխարհիկըն Հայաստան .
()ն ՚ի թեւ Արծուոյս ելեալ անդրը հասէք , մանկունք Հայոց .
Փութացէք յօտարութեանց 'մայրենի գիրկ որդեկարօտ .
Ար զձեզ ողջագուրեալ նոր բերկրեցի ուրախամիտ :